

სამკურნალო მცენარეული ნედლეული – ფარმაცევტული ბაზრის პერსპექტიული სეგმენტი

მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრიდან სინთეტიკური წარმოშობის ძლიერმოქმედი სამკურნალო საშუალებების ინტენსიურმა გამოყენებამ როგორც სამკურნალო, ისე პროფილაქტიკური დანიშნულებით, უკან ჩამოიტოვა ტრადიციული მედიცინა. თუმცა, დღეისათვის სიტუაცია არსებითად შეიცვალა - მომხმარებელთა მხრიდან არნახული ტემპით იზრდება ინტერესი და მოთხოვნა ბუნებრივი წარმოშობის ფიტოპრეპარატების მიმართ. საქმე იმაშია, რომ თანამედროვე მსოფლიოში საგრძნობლად მატულობს ალერგიულ დაავადებათა რიცხვი - მსოფლიო მოსახლეობის 12% კი ებრძვის ამ პრობლემას, რის გამოც ადამიანები მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევებში მიმართავენ ძლიერმოქმედ ქიმიურ პრეპარატებს.

აიდა ქიტაშვილი-კვაჭანტირაძე

თბილისის ეკონომიკურ
ურთიერთობათა სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი,
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი

პენსიაზეა

სამკურნალო მცენარეული ნედლეული, ისეთი ბუნებრივი სიმდიდრეა, რომელსაც მიუხედავად მისი გამოყენების უძველესი ტრადიციებისა, დღესაც არ დაუკარგავს თავისი აქტუალობა. თანამედროვე მედიცინაში გამოყენებული სამკურნალო საშუალებების 40%-ზე მეტი საკურნალო მცენარეულ ნედლეულზე დამზადებული სინთეზური წარმოშობის სამკურნალო საშუალებები ან მონოპრეპარატებია. ე.ი. ამ თვალსაზრისითაც ის საჭირო რესურსია ფარმაცევტული მრეწველობისთვის მყარი სანედლეულო ბაზის ან იმპორტმემცვლედი და საექსპორტო პროდუქციის შესაქმნელად.

საქართველოში სამკურნალო მემცენარეობა სპეციალიზებული მეურნეობების ბაზაზე იყო წარმოდგენილი (მაგ. ქობულეთის და შუა ხორგის სამკურნალო მცენარეთა სპეციალიზებული მეურნეობები) და ემსახურებოდა ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქიმიურ-ფარმაცევტული მრეწველობისთვის დეფიციტური ტროპიკული და სუბტროპიკული სამკურნალო მცენარეული ნედ-

ლეულის მიწოდებას. დღეს სამკურნალო მემცენარეობას სასურველია უფრო ეროვნული დატვირთვა მიეცეს, რათა გამოვიყენოთ ეს უნიკალური რესურსები, როგორც ველურადმოზარდი სახეობების, ისე გაკულტურებული ფორმების სახით, რაც სახელმწიფოს დამატებითი შემოსავლის წყაროც იქნება.

სამკურნალო მემცენარეობა ძალიან სპეციფიკური საქმიანობაა, რომელსაც როგორც აგრარული, ისე ფიტოფარმაცევტული საფუძველი გააჩნია. ბუნებრივია ფიტოპროდუქციის წარმოება დიდ პასუხისმგებლობას და მაღალ პროფესიონალიზმს მოითხოვს და ამავე დროს ჯანდაცვის შესაბამისი უწყების მხრიდან საჭირო ნებართვას. თანამედროვე პრაქტიკამ ცხადყო, რომ ფერმერული მეურნეობები არ იჩენენ ინტერესს სამკურნალო მცენარეთა კულტივირების მიმართ ორი მთავარი მიზეზის გამო: პირველი, იგი მკაცრად ლიცენზირებადი საქმეა, რადგან საქმე ადამიანის ჯანმრთელობას ეხება და მოითხოვს მაღალ პროფესიონალიზმს ფარმაცოლოგიურად ვარგისი ნედლეუ-

ლის მისაღებად. მეორე, ნათესებიდან კომერციული უკუგების თვალსაზრისით დანახარჯთა გამოსყიდვა არაუგვიანეს 2-3 წლის შემდეგ ხდება. სამკურნალო მცენარეთა უმრავლესობა მრავალწლიანია და მოსავლის აღების ვადები დგება რამდენიმე წლის შემდეგ – სხვადასხვა მცენარეს სხვადასხვა დროს უდგება ეს პერიოდი (ე.ი. როდესაც, სამკურნალო-მცენარეულ ნედლეულში ოპტიმალური დოზით მოხდება ბიოლოგიურად აქტიური ნივთიერებათა აკუმულირება), ხოლო ნედლეულად სამკურნალო მცენარის სხვადასხვა ორგანო შეიძლება იყოს გამოყენებული. გამომდინარე აქედან, კერძო მეურნეობებისთვის არახელსაყრელია კრედიტების მოძიება ისეთი საქმიანობისთვის, სადაც ეკონომიკური უკუგება 2-3 წლის შემდეგ ხდება. იგივე შეიძლება ითქვას ველურად მოზარდი სამკურნალო ბალახების უსისტემო და არაორგანიზებული დამზადებებით გამოწვეულ უარყოფით შედეგებზე, რაც ხშირად პროდუქციის დაბალ ხარისხში და ბუნებრივი მარაგების გაქრობა-გადამენებაში აისა-

იანვარი - №1 2009

ხება. სამკურნალო მემცენარეობა სპეციალიზებული მეურნეობების ბაზაზე და უახლესი ტექნოლოგიების ფონზე (აგროტექნიკა, სელექცია, მექანიზაცია-ავტომატიზაცია, ფიტონირინგი და სხვა) ნედლეულის მაღალინტენსიური წარმოების უფრო სტაბილური გარანტია. **ექსპერტთა აზრით, ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი, რაც აფერხებს ფიტოთერაპიის განვითარებას და პრაქტიკაში დანერგვას ამ სფეროში განათლების არასაკმარისი დონეა**, ამას ემატება ექიმთა და პროვიზორთა გადამზადებისა და ინფორმირების დაბალი ხარისხიც. სამკურნალო მცენარეების მიმართ პოტენციურ მწარმოებელთა ინტერესი გარკვეულწილად სტიმულირდება საჭირო ინვენსტიციათა შედარებით დაბალი მოცულობით. ამასთან, სამკურნალო ფიტოპრეპარატების წარმოება საჭიროებს ჯანდაცვის სამინისტროს ნებართვას და შენობა-ნაგებობას მისი განთავსებისთვის ნებადართულ ტერიტორიაზე. ტექნოლოგიური თვალსაზრისით, სამკურნალო მცენარეული ნედლეულის გადამუშავება-დამზადება რთული არ არის და არც მოგებიდან გადასახადით არ იბეგრება.

სამკურნალო მემცენარეობის განვითარებას სახელმწიფოს მხრიდან სათანადო ყურადღება ეთმობა და მისი განვითარების თანამედროვე საბაზრო კონცეფცია უკვე შემუშავებული აქვს (როგორც საინფორმაციო საშუალებებიდან ჩანს) **რუსეთის, უკრაინას, ბელორუსიას, უზბეკეთს, ყაზახეთს, აგრეთვე ბალტიისპირეთის ქვეყნებს, ბულგარეთს, უნგრეთს, პოლონეთს, ეგვიპტეს, ჩინეთს, ინდოეთს, აფრიკის ზოგიერთ სახელმწიფოს, ევროკავშირის მაღალგანვითარებული ქვეყნების უმრავლესობას და რაღა თქმა უნდა აშშ-სა და გერმანიას, სადაც ფიტოპროდუქციაზე, შესაბამისად მის ნედლეულზე ძალიან დიდი მოთხოვნაა**. ეს ქვეყნები აღნიშნული ნედლეულის ექსპორტს ეწევიან, თუმცა საჭირო ოდენო-

ბით იმპორტულ ნედლეულსაც მოიხმარენ.

სოციალური გამოკითხვების თანახმად, ამერიკის და ევროპის მოსახლეობის ნახევარზე მეტი – 60-70%, ყოველდღიურ ყოფაში ფართოდ იყენებენ ფიტოპრეპარატებს, სამკურნალო ბალახების ნაკრებს, რის შედეგადაც სახეზეა მსგავს პროდუქციაზე სამომხმარებლო ინტერესის ზრდა.

შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი ძირითადი ფაქტორები, რომელთა გავლენითაც ადგილი აქვს სამკურნალო მცენარეულ ნედლეულზე დამზადებულ სამკურნალო საშუალებებზე მომხმარებელთა მოთხოვნილების სისტემატურ ზრდას:

❖ **ადამიანის ორგანიზმზე შედარებით უსაფრთხო მოქმედების უნარი;**

❖ **ორგანული ბუნების გამო გვერდითი მოვლენების მინიმუმამდე შემცირება;**

❖ **არაალერგიული მოქმედება;**

❖ **სხვა ტიპის, მათ შორის სინთეტიკური წარმოშობის პრეპარატებთან რაციონალური შეთავსება;**

❖ **მომხმარებლის კონსერვაციზმი;**

❖ **ბავშვთა, ხანშიშესულთა და ქრონიკულ დაავადებათა მატარებელ პირთა განსაკუთრებული მგრძნობიარობა ძლიერმოქმედი ნაწილების მიმართ.**

სამწუხაროდ, საქართველოს სამკურნალო-მცენარეული ნედლეულის ბაზარი, მოკრძალებულად გამოიყურება. ნიშანდობლივია, რომ ადგილობრივი ფარმაცევტული კომპანიები ძირითადად იმპორტულ ნედლეულზე მუშაობენ, თუმცა არიან ისეთი ცნობილი ბრენდებიც, როგორიცაა: „სალხინო“, „კოლხური“. ისმება კითხვა: როგორ მიიქცეის მათ მომხმარებლის ყურადღება, როდესაც ირგვლივ ამდენი კონკურენტული პროდუქციაა? რა თქმა უნდა, ბაზარზე მათი პოზიციონირების და სწორი მარკეტინგული ღონისძიებების შედეგად, რის საფუძველზეც მომხმარებ-

ლის თვალში კიდევ უფრო ამაღლდა საქონელში განთავსებული ქართული სამკურნალო ფლორის დიდი სამკურნალო ძალა.

საქართველოს ფარმაცოქიმიის ინსტიტუტს, რომელსაც წლების მანძილზე ხელმძღვანელობდა, აკადემიკოსი, **ეთერ ქემერტელიძე** უდიდესი როლი მიუძღვის ქართული სამკურნალო ფლორის ფიტოქიმიური კვლევისა და ფიტოპრეპარატების მიღების საქმეში. იგივე შეიძლება ითქვას საქართველოში ფარმაცოლოგიისა და სამკურნალო მემცენარეობის საქმეში მოღვაწე რიგი უწყებების მიმართ, მაგ. სამედიცინო უნივერსიტეტის ფარმაცოგნოზის, ფარმაცოლოგიის და ფიტოფარმაციის კათედრები, თბილისის და ბათუმის ბოტანიკურ ბაღებთან არსებული სამკურნალო მცენარეთა საინტროდუქციო სამეცნიერო-კვლევითი სადგურები, სპეციალიზებული მეურნეობები. **საჭიროა ძველი და ახალი გამოცდილების რაციონალური შეჯერება, რათა ეს პერსპექტიული დარგი უფრო მყარად ჩადგეს ქვეყნის სამსახურში. ამით იმის თქმა მიიწია, რომ საქართველოს საბედნიეროდ გააჩნია შესანიშნავი ინტელექტუალური პოტენციალი ამ სფეროშიც, რომელსაც სერიოზული სახელმწიფო მხარდაჭერა და ინვესტიციები სჭირდება**. ექსპერტთა აზრით, მსოფლიო დონეზე ერთ-ერთი მთავარი შემაფერხებელი ფაქტორი სამკურნალო ფიტოთერაპიის სათანადო დონეზე განვითარების და პრაქტიკაში დანერგვისა არის ამ სფეროში განათლების არასაკმარისი დონე, ასევე პროვიზორთა და ექიმთა გადამზადების და ინფორმირების დაბალი ხარისხი.

რუსეთში ყოველთვის დიდი ტრადიციები იყო სამკურნალო მემცენარეობის განვითარებისთვის, რადგან ნებისმიერი ძლიერი სახელმწიფოსთვის ეს არის ჯანმრთელობის უსაფრთხოების ერთ-ერთი გარანტია. მართალია, სამკურნალო და არომატულ მცენარეთა საკავშირო ინსტიტუტი, ანუ, იგივე „ვილარი“, დღეს სა-

თანადოდ დატვირთული არ არის, თუმცა რუსეთის ბაზარზე სამკურნალო მცენარეული ნედლეულის და ფიტოპრეპარატების 100-მდე მწარმოებელი კომპანია ფუნქციონირებს. მათ მიერ შექმნილი პროდუქციის ხვედრითი წილი ფარმპრეპარატების საერთო მოცულობის 0,5-1,5%-ია. ევროკავშირის ქვეყნებში ანალოგიური მაჩვენებელი სამკურნალო საშუალებათა ბაზრის საერთო მოცულობის 10%-მდე გაიზარდა. ეს მაჩვენებელი ზრდის ტენდენციით ხასიათდება, რის გამოც პერსპექტიულ სეგმენტად ითვლება მსოფლიო ფარმაცევტული ბაზრისთვის.

ოფიციალური სტატისტიკით, სამკურნალო მცენარეული ნედლეულის ექსპორტით ევროპულ ბაზარზე ლიდერობს გერმანია, იგივე შეიძლება ითქვას ბულგარეთზე, მესამე ადგილზეა პოლონეთი. ის აღიარებულია, რეკორდსმენია კულტივირებული სამკურნალო მცენარეული ნედლეულის სეგმენტზე. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ველურადმოზარდი სამკურნალო მცენარეების სეგმენტზე ლიდერი ბულგარეთია. სოლიდური პოზიცია უკავია რუსეთს, რომელიც სამკურნალო მცენარეული ნედლეულის მსოფლიო ბაზარზე მაღალხარისხოვანი ნედლეულის და მზა ფიტოპრეპარატების მიმწოდებელია, თუმცა უფრო მეტად ის იმპორტზეა დამოკიდებული.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სამკურნალო-მცენარეულ საშუალებათა მწარმოებელ კომპანიებს ცვალებადი საბაზრო კონიუნქტურის ფონზე უწევთ საქმიანობა, სადაც გარდა ძირითადი პარამეტრებისა, როგორიცაა: **მოთხოვნა, მიწოდება და ფასი, აგრეთვე გავლენას ახდენს საერთო ფარმაცევტული ბაზრის სეგმენტ-დიფერენცირების ფაქტორი** (ფიტოპრეპარატების და სინთეტიკური პრეპარატების სეგმენტად).

უდავო ფაქტია, რომ მცენარეული პრეპარატები უფრო ხელმისაწვდომი და უსაფრთხოა, ვიდრე

მათი სინთეტიკური ანალოგპროდუქცია. თუ გავითვალისწინებთ მომხმარებელთა კონსერვატიზმსაც, ამ კუთხით უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მარკეტინგული პოლიტიკის სწორად შემუშავებას, რადგან ეს ფაქტორები კიდევ უფრო აძლიერებს რეკლამის ეფექტს და ხდება საქონლის, როგორც „**სრულფასოვანი ბრენდის**“ პოზიციონირება სარეკლამო-საინფორმაციო მხარდაჭერის გზით.

კონკურენციის გაძლიერება სამკურნალო ნედლეულის მწარმოებელ სწარმოებს შორის მსოფლიო ფარმაცევტულ ბაზარზე საჭიროს ხდის მოიძებნოს მომხმარებლის თვალში საქონლის მიმზიდველობის უფრო საიმედო და მომგებიანი ნიშა. **თუ ადრე სამკურნალო მცენარეული ნედლეულის მწარმოებელთა მცირერიცხოვანი ჯგუფის მხრიდან კონკურენცია ძირითადად აგებული იყო საფასო პოლიტიკასა და დისტრიბუტორებთან კონტრაქტის პირობებზე, დღეისათვის ეს მეორეხარისხოვანი პრობლემაა. მთავარი გახდა პროდუქციის მიმზიდველობა არამარტო საბითუმო პარტნიორების (ქიმიურ-ფარმაცევტული ქარხნები, კომპანიები და სხვა), არამედ აფთიაქების და საბოლოო მომხმარებლების მხრიდან.**

თანამედროვე ტექნოლოგიების დახმარებით, როგორცაა სამკურნალო-მცენარეული ნედლეულის მინი შეფუთვა და ფილტრ-პაკეტები, ამ სფეროში ფაქტიურად ახალი საბაზრო ნიშა შეიქმნა, რამაც საბოლოო მომხმარებლის დამოკიდებულება კიდევ უფრო პოზიტიური გახადა და გაზარდა მოთხოვნის დონე. ასეთი ფორმით შეფუთული და დამზადებული სამკურნალო-მცენარეული ნედლეული უფრო ადვილი გახდა გამოსაყენებლად, რადგან არ მოითხოვს დროის, ენერგიის და სხვა მატერიალური საშუალებების დაკარგვას (მაგ. ელექტროენერგია ნაყენის მოსაღებლად ან ორთქლის აბაზანაზე გასაჩერებლად და ა.შ.) და მზადდება ძალიან მარტივად სასმელი ჩაის სახით. იგი მოსახერხებელია მისაღებად ნებისმიერ სიტუაციაში და დროის ნებისმიერ ინტერვალში.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ სამკურნალო-მცენარეულ ნედლეულზე და მათგან მიღებულ ფიტოპრეპარატებზე მოთხოვნა სისტემატურად იზრდება თანამედროვე მსოფლიოს მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში.

ერთ-ერთი აღიარებული საერთაშორისო დონის გერმანული ფარმაცევტული კომპანია „BIONORICA AG“, გერმანულ ბაზარზე ლიდერია სამკურნალო მცენარეული ნედლეულის და მცენარეული წარმოშობის ფიტოპრეპარატების წარმოებასა და ექსპორტში. კომპანია ასე ახდენს თავისი მისიის ფორმულირებას: „მომავალი ფიტოპრეპარატებს ეკუთვნის“. კომპანია „BIONORICA AG“-ს თავისი წარმომადგენლობა აქვს გახსნილი უკრაინაში, რუსეთში, ბელორუსიაში, ესპანეთში, უნგრეთში, ჩინეთში, ცენტრალურ ამერიკაში. 2006-2008 წლებში კომპანიამ 6-ჯერ გაზარდა ფინანსური კაპიტალის წლიური ბრუნვა, რომელმაც საშუალოდ წელიწადში 53მლნ. ევრო შეადგინა, ხოლო გაყიდვების მოცულობამ 18 მლნ.ევრო.

მსოფლიო დონის ფიტოფარმაცევტული კომპანია „Martin Bauer GmbH“, ასევე ცნობილია, როგორც სამკურნალო ფიტოპრეპარატების ლიდერი მწარმოებელი და ექსპორტიორი. რუსეთის სამკურნალო ფიტოპრეპარატების მწარმოებელი კომპანიებიდან «Красногорсклексредства», ლიდერია ადგილობრივ ბაზარზე. ამ კომპანიის მენეჯმენტი გერმანული კომპანია „Martin Bauer GmbH“-ის მიერ ხორციელდება და ყოველწლიურად 1500 ტონა ნედლეულს ამუშავებს, რაც რუსეთის ბაზრის საერთო მოცულობის თითქმის ნახევარია. პროდუქციის ასორტიმენტი 160 დასახელებას შეადგენს და მოიცავს: სამკურნალო მცენარეთა მონობალახებს და ბალახთა მზა ნაკრებს, ბიო-

ლოგიურად აქტიურ დანამატებს (ბად-ი), სამკურნალო მცენარეულ სუბსტანციებს, ექსტრაქტებს, სიროფებს, სამკურნალო ჩაის ასორტიმენტს (ხილის ჩაი) უახლესი ტექნოლოგიით, ფილტრ-პაკეტის სახით. კომპანია „Martin Bauer GmbH“-ის პერსპექტიულ გეგმებში შედის ფიტოთერაპიის აქტიულობის ამოცანების გადასაჭრელად სამკურნალო-მცენარეების ფიტოქიმიური შესწავლა და ახალი სამკურნალო მცენარეული საშუალებების წარმოება.

თანამედროვე ფიტოპრეპარატები რამდენიმე ჯგუფად შეიძლება გავყოთ:

1) გამომშრალი სამკურნალო მცენარეული ნედლეული (შრობითი ტექნოლოგიით მიღებული);

2) სამკურნალო მცენარეებისგან მომზადებული ექსტრატები, ნაყენები, სიროფები (გალენური ფიტოპრეპარატები, უკავშირდება ძველი რომაელი ექიმის და მნიგნობარის კლავდი გალენის სახელს, რომელმაც

პირველმა გამოიყენა მცენარე სასურსათო სახით ფორმით);

3) ახალგალენური ფიტოპრეპარატები, რომლებიც სრულად შეიცავს სასარგებლო ბიოლოგიურად აქტიურ ნივთიერებათა კომპლექსს და გასუფთავებულია ნარჩენი უსარგებლო მინარევებისგან;

4) ინდივიდუალური შენაერთები, გამოყოფილი სამკურნალო-მცენარეული ნედლეულიდან ბიოლოგიურად აქტიური ნაერთების სახით;

5) კომპლექსური ფიტოპრეპარატები, რომლებიც შეიცავს, როგორც მცენარეული წარმოშობის, ისე არამცენარეულ სამკურნალო ექსტრატებს, მაგალითად, სინთეტიკური და ენდოკრინული ნამდებები.

დღეისათვის რეგისტრირებულ ფიტოპრეპარატებს შორის ყველაზე მოთხოვნადია ახალგალენური და ინდივიდუალური სამკურნალო-მცენარეული შენაერთები. მათზე მსოფლიო ფიტოპრეპარატების ბაზრის 40%-ზე

მეტი მოდის. მათი დიდი ნაწილი 68,3% მონოპრეპარატებია, ხოლო დანარჩენი 31,7%-მრავალკომპონენტური. ყველაზე ფართო მოხმარებით გამოირჩევიან ისეთი მონოპრეპარატები, როგორიც არის: გვირილა, სალბი, ალოე, კატაბალა (ვალერიანა), თირკმლის ჩაი, პიტნა, ცაცხვი, მუხის ქერქი, კალენდულა და სხვა.

ფარმაცევტულ სფეროში მეცნიერების, განათლების და წარმოების მჭიდრო ინტეგრაცია, ენდემური სამკურნალო ფლორის რესურსების ეფექტიანი გამოყენება და სამამულო ფიტოპრეპარატების წარმოების მოცულობის გაზრდა, შედარებით იაფი და საიმედო იმპორტმცველი სამკურნალო საშუალებების წარმოება, ხოლო გრძელვადიან პერსპექტივაში ორიგინალური „ბრენდების“ შექმნა, აი, მოკლედ ის მცირე ჩამონათვალი, რომელიც ნამდვილად წარმოაჩენს სამკურნალო მცენარეულ ნედლეულს, როგორც ფარმაცევტული ბაზრის პერსპექტიულ სეგმენტს.

АНОТАЦИЯ

РЫНОК ЛЕКАРСТВЕННЫХ ТРАВ – ПЕРСПЕКТИВНЫЙ СЕГМЕНТ ФАРМРЫНКА

АИДА КИТАШВИЛИ-КВАЧАНТИРАДЗЕ

Для мирового рынка лекарственных трав и сборов в настоящее время характерна тенденция к росту, однако объем грузинского рынка и его доля в общем объеме рынка фармпрепаратов на сегодняшний день выглядят довольно скромно.

Примечательно, что в странах Евросоюза аналогичная продукция занимает до 10% от общего объема Лекарственного рынка, составляя около 800 млн долларов США. В настоящее время интерес к фитопрепаратам проявляет целый ряд компаний. Со стороны потенциальных производителей интерес к лекарственным травам во многом стимулируется относительно небольшими размерами необходимых инвестиций. На грузинском рынке наблюдается рост потребления лекарственных трав и сборов. Важным фактором специфики потребительских

предпочтений лекарственных растительных средств выступает консерватизм человеческого разума, оказывающий существенное влияние на формирование маркетинговой политики производителя в плане продвижения на рынок новой продукции. На сегодняшний же день можно наблюдать тенденцию к тому, что все чаще, обладающей уникальным по своим характеристикам естественным лекарственным богатством, приходится импортировать растительное сырье из Индии, Китая, Польши и других стран. В статье на основе статистических данных проанализированы и изучены эти проблемы и оценивая современные тенденции развития мирового рынка лекарственных средств и сборов, он представлено как весьма перспективный сегмент для грузинского фармацевтического рынка.